

TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	138404
Tas. No:	266 TÜR.M

Tartışmalı İlmî Toplantı

17-18 Nisan 2004

Prof. Dr. Ömer Faruk HARMAN

Yrd. Doç. Dr. Kürşad DEMİRCİ	*	Prof. Dr. Mehmet AYDIN
Doç. Dr. A. Hikmet EROĞLU	*	Mustafa Numan MALKOÇ
Yrd. Doç. Dr. Fuat AYDIN	*	Prof. Dr. Mustafa ERDEM
Prof. Dr. Baki ADAM	*	Prof. Dr. Mustafa ÖZ
Doç. Dr. Ali İhsan YİTİK	*	Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ
Doç. Dr. Ali KÖSE	*	Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

İstanbul 2004

Ensar Neşriyat
Ticaret Anonim Şirketi

© Tebliğlerin muhteva ve dil bakımından sorumlulukları tebliğ sahibine,
telif hakları İSAV'a, eserin hertürlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aittir.

ISBN: 975-6794-33-X

İSLAMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 43

Kitabın Adı:
Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri

Editör:
Prof. Dr. Ömer Faruk Harman

Yayına Hazırlayanlar:
Dr. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz

Son Okuma:
Dr. Murat Sülün

Kapak Tasarımı:
NÜANS Ajans

Baskı-Cilt:
Karmat Matbaası

1. Basım:
Ocak 2005

İsteme Adresi
Ensar Neşriyat
Süleymaniye Cad. No: 13 Süleymaniye/İstanbul
Tel: (0212) 513 43 41 - 513 03 09
Faks: (0212) 522 46 02
www.ensarnewsriyat.com

TÜRKİYE'YE YÖNELİK
KATOLİK MİSYONERLİĞİN DÜNÜ ve BUGÜNÜ

Prof. Dr. Mehmet AYDIN
Selçuk Ü. İlahiyat Fakültesi

Kilise tarihinde **Chrétien** (Hıristiyan) ve **Misyon** kelimeleri, birbirine sıkıca bağlı iki kavram olarak, fonksiyonel bir durum arz etmiştir. Lâtince **Mittere** fiilinden türetilen misyon(mission) kelimesi, herhangi bir görevi üstlenen ve onu başkalarına taşıyan kimsenin yaptığı aksiyonu ifade etmektedir. Böylece tam bir otorite ile yüklü olan bir elçiyi, resmen göndermeyi belirtmektedir. Hıristiyan teolojisi içinde **misyon** kelimesi, bir yandan profetik görevle yükümlü olanların birbirleriyle olan ilişkilerini belirttiği kadar; Baba tarafından gönderilen oğulun ve havarilerin kutsal-ruhun desteğiyle icra ettikleri kutsal misyona kadar geniş bir alanda kullanılmıştır¹.

Kilise hukukunda **misyon**(mission) kelimesi, bir görevi ifa etmek amacıyla gönderilen delegasyon gücünü ifade etmektedir. Yani, bir kilise etrafında organize edilen bir den çok şahsiyetin ifâ ettiği kutsal görevi göstermektedir. Kilise tarihinde genel kabul görmüş görüşe göre **mission**, Hıristiyan olmayanlar arasında İncil'i yayma hareketinin adıdır². Bunun için İsa'nın da misyonu "**İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını kurtarmaktır**".³ Bu açıdan **Mission, Evanjelizasyon'un**, yani Hıristiyan mesajının diğer insanlara ulaştırılması ve bu mesajın kabul ettirilmesi için gösterilen faaliyetin içinde kendini göstermektedir. Misyonun veya Evanjelizasyonun tam olarak görülmesi için, yahudi olmayanlar arasında İncil'in vaazının yapılmasını beklemek gerekecekti⁴. Neticede aziz Paul'un, putperestlerin sünnet olmadan da **İncil'i** kabul etmeleri için verdiği mücadele, gerçek anlamda bir 'mission' du⁵.

¹ Dictionnaire des Religions, Paris, 1984, s. 1115.

² a.g.e., s. 1115.

³ Matta, XV, 24.

⁴ Resüllerin İşleri; XI, 20-21.

⁵ Galatyalılara mektup'a bkz.

Görüldüğü gibi **Hıristiyan missionunun** kaynağı, oğulun, kutsal-ruhun ve kilisenin misyonu olarak, karşımıza çıkmaktadır. Hıristiyan teolojisine göre **“İsa Mesih, bu dünyaya, Allah ile insanlar arasında gerçek arabulucu olarak gönderilmiştir. Çünkü o, tabiatı içinde Tanrıydı, o, yeni Ademdi, o, inayet ve hakikat doluydu**⁶. Bunun için gerçek bir **Enkarnasyon yolu** ile Allah'ın oğlu, insanları, Tanrısal tabiata iştirak ettirmek için gelmişti⁷. Bundan dolayı, İsa'nın **missionu**, hizmet edilmek için değil, hizmet etmek için gelmiştir. Bunun içinde hayatını, tüm insanlığın kurtuluşu için fidye olarak vermeye gelmiştir⁸.

Yine Hıristiyan ilâhiyatına göre İsa, babanın yanından kutsal-ruhu, insanların ruhlarında kurtuluşunun eserini tamamlaması için talep etmiştir. **Pentakot günü**, havarilerle oturmak için gökten inmiştir⁹. Böylece, kilise, açıkça birçok milletin önünde rehber olmuştur. İncil, vaazla başlamış, nihayet imanın evrenselliği, milletler birliği içinde tezahür etmiştir¹⁰.

Hıristiyan missionunun bu temel prensiplerine göre İsa, görevinin başından beri, kendini dinleyenlere bu mesajı ulaştırmıştır. Böylece, on iki talebeye sahip olmuş ve onları da bu mesajın yayılması için göndermiştir¹¹. Havariler, misyonun çekirdeğini oluşturmuşlardır. İsa'nın ölmesi ve tekrar dirilmesiyle, insanlığın kurtuluşunun ve dünyanın restorasyonunun sırları tamamlanmıştır. Bütün iktidarını gökten alan İsa, yeryüzünde kilisesini, göğe yükselmeden önce kurtuluş sakramenti olarak kurmuştur.¹² Kendisi, **mission** için baba tarafından gönderildiği gibi¹³ o da havarilerini, şu emri vererek dünyaya göndermiştir: **“İmdi, siz gidip bütün milletleri şahit edin, onları Baba ve oğul, Ruhü'l-Kudüs ismi ile vaftiz eyleyin, size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin, ve işte ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar, sizinle beraberim”**.¹⁴

İşte Hıristiyan kilise tarihindeki **Mission**'un ve buna dayalı gelişen misyonerliğin temeli, bu emirden kaynaklanmaktadır. Kilise baş-

⁶ Yuhanna, I, 14

⁷ Les Actes du Concile Vatican II, textes integraux, Paris, 1966, s. I, 224.

⁸ Markos, X, 45.

⁹ Yuhanna, XIV, 16.

¹⁰ Les Actes du Concile Vatican, II, s. III, 26.

¹¹ Matta, III, 13; Matta, X, 1-42.

¹² Resüllerin İşleri, I, 11.

¹³ Yuhanna, XX, 21.

¹⁴ Matta, XXVIII. 19-20; Markos, XVI, 15.

langıçtan beri, kendisine tâbi olmayan tüm insanlara hep şu çağrışı hatırlatmıştır: “**Vakit tamam oldu ve Allah’ın melekûtu yakındır. Tövbe edin ve İncil’e iman eyleyin**”¹⁵.

Misyonerliğin dayandığı temel felsefeyi belirten bu sözler, kilisenin, misyonerlikten hiçbir zaman ayrılamayacağını göstermektedir ve bütün dünyanın İncil vaazıyla karşı karşıya bulunması da buradan kaynaklanmaktadır. Şüphesiz, Hıristiyan mission faaliyetleri tarihinde missionla, en fazla içiçe olan St. Paul olmuştur. İyi bir Yahudi hahamı olan St. Paul, İsa’dan sonra Hıristiyanlığı kabul etmiş ve kendisini İsa’nın mesajını yaymakla görevli sayarak, Hıristiyan missionunu kendine göre çok önemli bir zemine oturtmuştur. Bu uğurda Antakya, Tarsus, Yunanistan, Makedonya ve Roma olmak üzere misyon seyahatleri yapmış ve Hıristiyan misyonunun temellerini atarak, Hıristiyanlığın şekillenmesini sağlamıştır. Onun Yeni Ahit’teki mektupları St. Paul’un nasıl bir misyonun içinde yer aldığını açıkça göstermektedir. St. Paul’un mektupları, bugünde bu uğurda faaliyet gösteren **mission** teşkilâtlarına ciddi anlamda ilham ve strateji kaynağı teşkil etmektedir.

Hıristiyan kilise tarihi boyunca, Hıristiyanlar ve Hıristiyan kurumları, din adamları ve rahibe teşkilâtları, Hıristiyan misyonunu ateşli bir şekilde üstlenen kişiler ve devletler, kutsal Hıristiyan misyonundan hiçbir şekilde ayrılmamışlardır. İncil’in yayılması için, her türlü yola başvurmuşlardır. Hıristiyan kilise medeniyetinin, her türlü düşüncüyü, baskı ve terör altında tuttuğu ortaçağ skolastiği döneminde, Hıristiyan missionu, haçlı seferleri adı altında en barbar şekilde kendini göstermiştir. Sadece, Müslüman dünyasında, Hıristiyan misyonu için şehid olabilme vecdi ve heyecanı, o dönem Avrupa’ında estirilen en korkunç rüzgar olmuştur”¹⁶.

Bütün dünyayı Hıristiyanlaştırma hedefini, kendilerine ana prensip edinen misyon güçleri ve bu güçlerin toplandığı kilise ve manastır, bu dünyadaki kurtuluşunu, **bu misyona** bağlamış ve bunu gerçekleştirmek için, hiçbir fedakarlıktan kaçmamıştır. Bu misyon duygusu, miladî çağın ilk asrında Havarilerle ve St. Paul ile kökleştirilirken, çağlara uzanacak bir gücüde canlı olarak saklamıştır. İşte bunun için St. Paul Korintliler’e yazdığı birinci mektubunda bu duyguyu şöyle belirtmektedir: “Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kaza-

¹⁵ Markos, 1, 14-15.

¹⁶ Albert, M., Besnard, Katolik Mezhebi, Din Fenomeni, Türk, Çev. Prof. Dr. Mehmet Aydın, Konya, 2000, s. 160.

nayım diye herkesin kolesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere, Yahudi gibi davrandım. Kendim kutsal yasanın denetimi altında olmadığım halde, yasa altında olanları kazanmak için onlara yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrının yasasına sahip olmayan biri değilim, Mesih'in yasası altındayım. Buna karşın, yasaya sahip olmayanları kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp, bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini müjde de payım olsun diye, müjde uğruna yapıyorum".¹⁷

İşte, milâdi çağın otuzlu yıllarında İsa ile başlayan Hıristiyan misyon faaliyeti, İsa'nın talebeleriyle devam etmiş, **St. Paul'**le yeni bir çizgide canlılık kazanmış ve biittin kilise tarihi boyunca bu misyon görevi başta dini kurumların, sonra da biittin Hıristiyanların ana davası halinde günümüze kadar gelmiştir. M.S. 313 yılında Roma İmparatoru Konstantin'in yayınladığı **Milan** fermanıyla, yeni bir dini hürriyet ortamı bulan Hıristiyanlık, Roma vatandaşlarını etkilemesini bilmiş ve M.S. 380'de **Theodosius'**un, Hıristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun devlet dini haline getirmesiyle Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline gelmiştir. Ancak Hz. İsa'dan heren sonra Havarilerinin omuzlarına binen misyon görevi daha başlangıçta iki önemli reaksiyonla karşı karşıya gelmiştir:

Birincisi, Yahudilerin reaksiyonuydu. **İkincisi** de, Filistin bölgesini işgal altında tutan Roma İmparatorluğu'nun reaksiyonuydu. İşte M.S. 313 yılındaki Milan fermanı ikinci reaksiyonu kaldırarak, Hıristiyanlara ciddi bir hürriyet ve propaganda imkânı veriyordu. Bu imkân, altmış yedi yıl sonra Hıristiyanlığa, Roma'nın devlet dini olma şansını vermiştir. Ancak, daha Hz. İsa zamanında kendini gösteren bu çift baskı, üç asır boyunca Hıristiyanlığa ciddi şekilde engel olmuştur. Bu tarihi süreç içinde Hıristiyanlık, belki zaman zaman ferahlama hissetmiş, fakat hiçbir zaman rahat bir propaganda ortamı bulamamıştır.

Daha başlangıçtan beri **akide** ve **amel** nifakı içine düşen Hıristiyan kilisesi, IV. yüzyılın başında Roma İmparatorluğu bünyesinde bulunduğu dini hürriyetle, bu nifakı su yüzüne çıkarmış; böylece, Hıristiyanlık, bir yandan Roma İmparatorluğu kanunları içinde bulunduğu resmi destekle hızla yayılırken, diğer yandan da doktrinel çatışmaların mayalanmasına sahne olmuştur.

¹⁷ I. Korintliler'e, IX, 19-23.

Nitekim M.S. 317 yılında Roma İmparatoru **Galeriusun** Hıristiyanlığa karşı çıkardığı tolerans emirnamesinden ve 324 yılında da Hıristiyanlığın dostu olan Constantinus'dan kısa bir zaman sonra, Hıristiyan toplumunda dirlik ve birlik bozulmaya yüz tutmuştur. Bu birliğin ilk bozulma haberini veren **Arius** olmuştur. Çünkü **Arianizm**, sadece bölücü bir fırka olarak kalmamış, müstakil bir kilise haline gelerek VII. Asrın sonuna kadar resmi Hıristiyan birliğini daima tehdit etmiştir. Bu tehdide karşı Roma İmparatoru **Constantin**'in önderliğinde, milâdî **325**'de İznik'te bir konsil toplanmış ve **Arius** aforoz edilmiştir. Böylece itikadî sapma (Heresie) hareketlerini resmi kilise, yani Roma İmparatorluğu'nun bünyesindeki **evrensel kilise** aforoz ederek, kendi inancını bir defa daha açıklığa kavuşturuyordu.¹⁸ Ancak Hıristiyan toplumunda itizallerin arkası kesilmiyordu. Öte yandan sapma hareketleri belki sindiriliyordu ama hiçbir zaman kaybolmuyor ve toplumdan silinmiyordu.

Hıristiyanlığın bu devresinde, Batı İmparatorluğu'nun başkentinde bulunan Roma kilisesi ile IV. yüzyılın sonuna doğru İstanbul'da bulunan İstanbul kilisesi arasında, Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu şeklinde iki ayrı siyasî irade olsa da, dini yönden tam bir birlik vardı. Roma'nın, **St. Pierre** ve **St. Paul**'a varan manevi bir imtiyazı vardı. Bu manevi imtiyazı Roma piskoposu, daima elinde bulunduruyordu. Böylece **1054** yılında iki kilisenin ayrılmasına kadar, iki kilise arasında özellikle VIII. yüzyıldan sonra zaman zaman ayrılıklar olmuş da olsa, resmi Hıristiyanlık olarak, bütün Hıristiyan itizallerinin karşısında **Roma** ile **İstanbul** müşterek hareket etmişlerdir¹⁹.

İşte Roma ve İstanbul kiliseleri arasındaki bu birlik, daha doğrusu iki İmparatorluk arasındaki **bu dinî âhenk**, uzun zaman devam etmedi. İki kilise arasındaki kopuş, IX. asrın ortalarında başlamış ve nihayet **1054**'de de kesin olarak sonuçlanmıştır. Neticede Roma'da ve İstanbul'daki kiliseler, iki ayrı temayülün mektepleştiği birer mekan olmuştur²⁰.

Böylece Bizans kilisesi **Rum Ortodoks** (Gerçek imanı muhafaza eden) **kilisesi** adını alırken, Roma kilisesi de **Lâtin Katolik** (Birlik içinde evrensellik) **kilisesi** adını alacaktır. Bununla birlikte her ikisi de

¹⁸ Prof. Dr. Mehmet Aydın, Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, C. XXVII, Ankara, 1985, s. 125.

¹⁹ Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, s. 126.

²⁰ a.g.makale, s. 128.

diğerinin üstlendiği vasıflara kendinin de lâyık olduğunu iddia edecektir²¹. Böylece bin yıllık Hıristiyan birliği bölünmüş iki ayrı ülkede ve bölgede daha önce teşekkül eden iki ayrı Hıristiyan toplumu ve İmparatorluğu, artık yeni gelişmelere sahne olmuştur. Neticede İstanbul Türk ordularının fethine kadar Bizans'ın mirasından yararlanırken; Roma-Lâtin Katolik kilisesi 476 yılında krizler dönemine girmiş bulunmaktadır. Batı Hıristiyanlığı bu kriz döneminde kendini; kilise yapısındaki merkezîyetçiliği ve **Greko-Lâtin** kültür mirasıyla desteklenmiş bir dine sahip olmasıyla kurtarma yoluna gitmiştir.

Bu durum, Batı Hıristiyanlığına daima dinamik bir yapı içinde kalmayı sağlamış, Roma İmparatorluğu'nu yerle bir eden kuzeyli Barbarlara kilise, mürebbiye görevi yapmıştır. Çünkü, Hıristiyan camia içinde yer alan ve onu tartışmasız kabul eden Batının, yeni fetihleri, yani kuzeyden gelen akıncı kavimler, kayıtsız şartsız vaftiz olarak, Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir. Pek tabî ki kilise bu durumda, yeni Batının annesi ve mürebbiyesi olmuştur (Mater ve Magistra)²².

Artık Roma Katolik kilisesi yeni bir durumla karşı karşıyadır. Önce kilise, mutlak egemenliğe sahiptir. Sonra, din adamları, kimsenin itiraz edemediği manevi bir otoriteye sahiptir. Bu dönemde maddi ve manevi iki iktidarın bulunduğu Hıristiyan düzeni, aynı tanrısal otoriteye bağlanarak, ideal bir Hıristiyan cemiyetinin temeli atılmıştır. Bu ideolojinin hareket noktası olarak Papa III. **Leon** tarafından 800 yılının Noel'inde Batı İmparatoru olarak **Charlemagne**'a taç giydirilmesi olayı gösterilmektedir²³.

Roma Lâtin Katolik kilisesinin altın çağı XII. ve XIII. asırlardır. Bu devirlerde kiliseler, hudutlarını bile bilmediği mükemmel üniversiteleri yönetiyordu. Artık bu devirde Hıristiyanlık, katedrallerle, kiliselerle ve yeni manastırlarla çevrilmiş vaziyetteydi. Yine bu devirde, Hıristiyan misyon faaliyetlerinin, ilk Hıristiyanlardaki dinamik Hıristiyan ruhunu aratmadığı görülmektedir.

Meselâ, XII. asrın **Cistercienne**'leri, XIII. asrın **Dominiken ve Fransiskanleri** bunun en açık örneklerini oluşturmaktadır. Misyon ruhunu yeniden canlandırmaya yönelik faaliyetleriyle dikkat çeken **Fransiskan ve Dominiken** tarikatlarına, XVI. yüzyılda **Cizvitlerin ka-**

²¹ a.g.makale,, s. 128.

²² a.g.makalê, s. 129.

²³ Din Fenomeni, s. 141.

ılması, Katolik Hıristiyan misyon faaliyetleri adına parlak bir sahifenin açıldığının haberlerini veriyordu. Yine XVI. yüzyılın sonunda Papa VIII. Clement “**De Propaganda Fide**” topluluğunu kurmuştur. Ondan önce, Papa V. Pie ve XIII. Gregoire doğu ve batı Hindistan’daki misyonerlik faaliyetleri için birtakım misyon cemaatleri oluşturmuşlardı. XV. Gregoire, 22 Haziran 1622’de “**De Propaganda Fide**”yi yeniden canlandırmıştır. Propaganda teşkilâtının tek hedefi Katolik misyon faaliyetini yürütmektir. Papa VI. Paul, “**De Propaganda Fide**” ismini muhafaza ederek bu teşkilâta “**Halkları Hıristiyanlaştırma**” ismini ilave etmiştir. Böylece bu teşkilâtın ismi “**İman Propagandası ve Halkları Hıristiyanlaştırma**” olmuştur²⁴.

Roma Katolik kilisesi XI. yüzyılda, İstanbul Rum Ortodoks kilisesiyle aralarını nihai olarak ayırdıktan sonra, Doğu Hıristiyanlığı üzerindeki misyon faaliyetlerini planlamaya ve bu bölgedeki Hıristiyanları, kendi safına çekme gayretlerine girmiştir. Ancak Doğudaki siyâsî ve askeri karışıklıklar ve özellikle Türklerin ve Arap Müslümanların doğudaki güçleri ne Roma’ya ne de Bizans’a bu konuda fazla bir şans tanımamıştır. Ancak her şeye rağmen, Batı kilisesinin, Doğudaki misyon arzusu, hiçbir zaman bitmemiş ve sürekli canlı olarak kalmıştır. Bu konuda Doğu Hıristiyanlığını kendi safına çekmek, onları parçalamak gibi hedefler için öncelikle Fransisken ve Dominiken Katolik tarikatlarının kurulması, Katolik Hıristiyanlık için yeni bir ümit kaynağı olmuştur.

XIII. yüzyılda aziz Francois d’Assie’in (1181-1226) ve aziz Dominique de Guzman’ın(1170-1221) kurdukları Fransisken ve Dominiken tarikatları, kısa sürede papalık tarafından onaylanmış ve XIII. yüzyılın en hararetli misyoner grupları haline gelmişlerdir. Her iki tarikatın kurucusu “**kurtuluş işinin**” dünyada İsa’yı tanımayan insanlar oldukça tamam olmayacağı hususu üzerinde durmuşlardır. Bunun için her ikisi de “**Evanjelizasyonu**” programlarının ana hedefi olarak seçmişlerdi.

Fransisken ve Dominikenler gibi dilenci tarikat misyonu ile bedenleşen Katolik ruhiyat ve entelektüel karşılaşma, sadece spiritüel silahlarla din savaşı vermeyi hedefliyordu. Bu savaşın silahları vaaz, ifteli ve örnek olma, kişisel tanıklık, akıl gücü ile iknadan ibaretti. Bu misyon hali, Hıristiyanlığa şehitliğe kadar varan bir ruh halini kazanma imkânı veriyordu²⁵.

²⁴ Paul Poupard, Le Vatican, Paris, 1981, s. 81.

²⁵ Ramon Sugranyes de Franch, Raymond Lulle, Ses Idées Missionnaires, Les Missions Des Origines au XVIe Siècle, Cannes, 1956, s. 208.

Rama Lâtin Katolik kilisesinin bünyesinden XIII. yüzyılda misyonun babası olarak kabul edilecek olan bir şahsiyet ortaya çıkmıştı. Bu **Raymond Lulle** (1235-1316) idi. **Lulle**, kendisini bir kurtarıcı olarak takdim etmiş ve kendisini buna adanmıştı. O hayat prensibini şöyle ilân etmişti: “**Bütün Hıristiyan Olmayanları Hıristiyan Yapmak, Özellikle Müslümanları**” Aziz **François**'nin ve aziz **Dominique**'in ölümlerinden 50 yıl sonra, **Raymond Lulle**'nin çağrısı, Katolik misyonerliğin âdetâ yeni bir kan aşısı gibi görünmüştü. Bunun için **Raymond Lulle**, Hıristiyan dünyanın ilk **populist** misyoneri olarak kabul edilmektedir²⁶.

Raymond Lulle, bir misyon teorisyeniydi. O kırk yıl boyunca, Avrupayı ve yakın doğuyu dolaşmıştır. O, bütün seyahatlerinde, Hıristiyan olmayanların hidayete gelmesi için vaaz vermiştir²⁷. O, bu amaçla dört defa, Müslümanların bulunduğu bölgelere seyahat yapmıştır²⁸. **Lulle**, misyonunun silahının şunlar olduğunu söylüyordu: “Benim silahım duadır, tövbedir, acıdır, dindarlıktır, fedakârlıktır. Bunlara karşı, bedensel güçlerin önemi yoktur, Havariler gibi misyonerler de dünyayı, vaazla, göz yaşları ile, kanlarını dökerek ve büyük çaba sarfederek ve zor bir ölümle hidayete getireceklerdir”²⁹.

Raymond Lulle, insanları hidayete erdirmek için, onların inançlarını derin şekilde tanımanın gerekliliğine inanıyordu. **Lulle**, bu açıdan dinlerin bilimsel incelenmesi ihtiyacını prensip olarak ortaya koymuştu. Vaaz edilecek milletlerin düşüncelerini, felsefelerini, âdetlerini mutlaka öğrenmenin zaruretinden durmadan bahsediyordu. Bunun için o, İslâmiyeti incelemeyi kendine dava edinmişti³⁰.

R. Lulle, 1274 yılında Majorque adasında “**Saint-Trinite**” Dil kolejini açmıştı. Bunu da “**Frere Mineur**” leri eğitmek için yapmıştı. Bundan on yıl sonra 1284 yılında Papa **IV. Honorius**'a tesir ederek Paris'te “**Doğu Dilleri Okulu'nun açılmasını**” sağlamıştır. Bu okulun öğrencileri burslu öğrencilerdi. **R. Lulle**, 1311 yılında toplanan Viyana konsilinde, bu alanda beş kolejin açılmasına daha karar verdirtmiştir. Bu kolejler **Roma**'da, **Bologne**'da, **Paris**'te, **Oxford**'da ve **Salamanca**'daki büyük üniversitelerde açılacaktı. **R. Lulle**, bu kolejlerde, **Arapça**, **İbranice**, **Süryanice** ve **Yunanca** öğretilmesini istiyordu. Çün-

²⁶ a.g.e., s. 209.

²⁷ Raymond Lulle, s. 210.

²⁸ a.g.e., s. 210.

²⁹ a.g.e., s. 216.

³⁰ a.g.e., s. 218.

kü Lulle'e göre Müslümanlara yaklaşabilmek ve onların bilgileriyle tartışabilmek için mutlaka Arapça'nın öğrenilmesi gerekiyordu. Hatta Lulle, Papa'dan bu konuda bir de kilise yasası çıkartmıştı³¹.

İşte, Batı kilisesinin doğuya yönelik misyon düşüncesinin temelleri, XIII. yüzyıldan beri belli bir plan ve proje içinde yürütülmeye başlanmıştır. Fransisken ve Dominiken tarikatlarının başlangıçta yürüttükleri hasbi ve heyecanlı misyonerliğin yerini, zamanla bilimsel metodlarla gerçekleştirilecek daha metodlu bir misyonerlik eğitimi ile teçhizatlanmış misyonerlerin alması için papalık ve Batıdaki misyon teşkilatları sürekli faaliyet göstermişlerdir. Böylece başta doğu Hıristiyanlığı olmak üzere, Katolik kilisesinin Doğu'daki hedefleri çok büyük olmuştur. Ancak farklı dillerin, ırkların, mezheplerin ve dinlerin içiçe girdiği Doğu Coğrafyasında bir de siyasî otoritelerin rekabeti ve bu rekabetin ağır şekilde faturasını ödeyen halkın, dini ve kültürel psikolojisi de Batı Katolik misyonerliği için ciddi bir engel teşkil ediyordu. Daha doğrusu, bir yanda Osmanlı İslâm'ının ağırlığı, diğer yanda Arap İslâmı'nın kültürel kalıntısı, hem Hıristiyan cemaatlerini, hem de bölge insanının siyasî, sosyal ve kültürel yapısı üzerinde ciddi şekilde etkili oluyordu.

Milâdi 431 Efes konsiline ve 451 Kadıköy konsiline kadar uzanan Hıristiyan itizali grupları, hem Roma Katolik kilisesi hem de İstanbul Ortodoks kilisesi nezdinde dini yönden dışlanmanın getirdiği dini ezikliğin asırlardır acısını çekerken, Arap ve Türk fetihleriyle İslâm toplumunun içinde kalmalarıyla yeni bir durumla karşılaşmışlardı. Nestourîler, Suryanîler, Keldanîler, Kıptîler, Melkit Hıristiyanları hep Müslüman toplum içinde dil ve kültür yönünden aynı mirası paylaşıyorlardı. Hepsisi Arapça konuşuyorlardı. Kültür aynıydı, örf ve adetler içiçe girmişti. Hatta Roma ve Bizans kiliseleri karşısında Rafizi sayılan bu dini cemaatler, kendi dinlerini ve âdetlerini en iyi şekilde Müslüman yönetimlerinde yaşar hale gelmişlerdi. Şimdi problem şuydu: Yüzyıllardır hem Roma'nın hem de Bizans kiliselerinin dışladığı bu Hıristiyan cemaatlerine sahip çıkarak, Müslüman Türk yönetimlerini zorlamak ve onların hak ve hukukunu gözetme bahanesiyle Doğu topraklarında Katolik egemenliğini tesis etmekte. Bunun için de ilk adımlar, Fransisken ve Dominiken misyonerleriyle atılmış ve bu alanda gerekli projeler yürürlüğe konmuştur.

³¹ a.g.e., s. 219.

Dominiken misyonerleri, 1230 yılından beri Mezopotamya bölgesinde Nestouri Hıristiyanları üzerinde faaliyet gösteriyorlardı. Onların hedefleri, Nestouri kilisesi mensuplarını, Roma'ya bağlamaktı. Ancak bu, üç asır sonra meyvelerini verebilecekti. Bunun için XVI. asır, **Keldânî kilisesi** için bir bitkinlik ve dağınıklık dönemi olmuştur. Doğu kilisesi patrikliği bu dönemde, babadan oğula geçer bir duruma gelmişti. Dinî ve ahlâkî pratiklerde bir ifrat yaşıyanıyordu.

Doğu kilisesi piskoposları evlenmeye izin verdikleri halde, gençler melekçe yaşamayı tercih eder hale gelmişlerdi. Bu durum, kilise için bir sapma hareketi gibi görünüyordu. Bu durumu protesto eden üç baş piskopos, **Rabban Hormizd** manastırından yüksek rütbeli bir keşişi 1553 yılında Roma'ya göndermişlerdi. Onların Papa'dan istekleri, Roma ile uyum içinde olma isteklerinin kabulü idi. Bunun sonucunda XVI. yüzyılın ortalarında Doğu kilisesinden bir grup Roma ile birleşerek **Keldânî Katolik** kilisesi adını almıştır.³² Keldânî Katolik kilisesi, Roma ile birleşmesine rağmen Keldânî liturjik özelliklerini, Aramîce'yi ve kendine özgü farklılıkları bozmamıştır. 1830 yılında Papa bu kilise için "**Keldânî Babil Patrikliği**"ni ihdas etmiştir³³.

Katolik misyon faaliyeti Doğu Hıristiyanlığı bünyesinde, Osmanlı hakimiyeti döneminde de planlı ve programlı şekilde devam etmiştir. İstanbul'un fethini müteakip Türkler ile papalık arasındaki düşmanlık, fazla sürmemiştir. XVI. yüzyılda Fransızlar ve Türkler, Habsburglar'a karşı bir ittifak yapınca, Osmanlı topraklarında yaşayan Katoliklerin durumu güvence altına alınmış oldu. Bundan sonra, İstanbul'da kurulan bir **Fransız elçiliği**, Osmanlı Dünyası'na yönelen Batılı misyonerler için koruyucu bir rol üstlendi.³⁴

Katolik misyonerler, İstanbul'a geldiklerinde, İstanbul'daki Katolik toplumu oldukça zayıf bir durumdaydı. Gelen misyonerler, Katolik diplomasi ve Katolik tacirlere din adamı olarak hizmet vermek istemiyorlardı. Onların asıl hedefi, Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks ve Doğu Hıristiyanları arasında misyonerlik yaparak Katolikliği güçlen-

³² Prof. Dr. Mehmet Aydın, *Türkiyedeki Gayr-i Müslimlerin Sosyal, Kültürel ve Dini Durumları*, (Yayınlanmış Ders Notları), Konya, 2002, s. 19.

³³ a.g. Ders Notları, s. 20.

³⁴ Charles A. Frazee, *Catholics And Sultant The Church and the Otoman Empire (1453-1923)*, Cambridge University Press, London, New York, New Rochelle Melbourne Sydney, 1983, s. 2.

dirmekti³⁵. Lâtin misyonerler, Roma ile sıkı bir işbirliği içinde Doğu Katolik kiliselerini tesis edinceye kadar çok büyük maliyetlerle ve çok zor koşullar altında çalışmışlardı.

Aslında İstanbul'un Türkler tarafından fethi, İstanbul'daki Katolik kiliselere hiçbir zarar getirmedi. Sadece St. Antony Fransisken manastırına el konulmuş ve St. Mary Venedik kilisesi de geçici olarak kapatılmıştı³⁶. 3 Haziran 1453 günü, Fatih Sultan Mehmet Katoliklerin yoğun bulunduğu Galatayı ziyaret etmişti. Fetih sırasında kaçan Katoliklerin mallarının sayılmasını, evlerinin mühürlenmesini ve üç ay içinde evlerine gelmeyenlerin mallarının devlete aktarılmasını emretmişti³⁷. 1453 yılında İstanbul'da on üç Katolik kilisesi vardı. Bu kiliseler şunlardır: **St. Francis, St. Anne, St. Anthony, St. Benedict, St. Catherine, St. Claire, St. George, St. John-Babtist, St. Michael, St. Paul, St. Dominic, St. Nicolas, St. Sebastian**³⁸ Galata'daki Katolik cemaat, 1453 yılında yayınlanan bir ferman ile resmen tanınmıştı. Ancak, Osmanlı Dünyası'na başka Katolik gruplar da dahil olunca, ayrı fermanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak Papalık, İstanbul'un Türkler tarafından fethini hiçbir zaman hazmedememiştir. 20 Nisan 1455'de Papalık makamına oturan Papa **III. Calixtus**, Doğunun yeniden fethi için ciddi şekilde gayret sarfetmiş ve **Fransisken misyonerlerini**, bütün Hıristiyan halklarının arasında Katolikliği canlı tutmaları için seferber etmişti. Hatta Papalık, fatihin düşmanı olan Uzun Hasanla işbirliği yapma teşebbüslerinde bile bulunuyordu³⁹.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih, bir yandan Cenevizlilerle, diğer yandan Rodos'taki Hıristiyanlarla ilgilenmeye başlamıştı. 1484 yılında VII. İnnocent papa olmuş ve Türklere karşı ciddi bir intikam duygusu taşıdığını göstermeye başlamıştır. Daha sonra da **Cem**'in papalığa sığınmasını Osmanlı aleyhine çok iyi bir şekilde kullanmıştır. Ancak **II. Bayezit**, Papalığın bu politikasını bildiği için, fazla tavize yanaşmadı. II. Bayezit döneminde **Caffa Ceneviz** mahallesindeki Katolik evinin sayısı 250 den azdı. 1500 yıllarına geldiğinde sadece Galata'da **sekiz Katolik kilisesi** faal olarak hizmet veriyordu. Genelde **II. Bayezit** de

³⁵ a.g.e., s. 2.

³⁶ Bu konuda bak. Le cinq-centième anniversaire de la prise de Constantinople, in "Helenisme Contemporain", Athens, 1953.

³⁷ Charles A. Frazee, s. 6.

³⁸ a.g. eserin 314.cü sahifesindeki 3 nolu dipnottan alıntı yapılarak verilmiştir.

³⁹ a.g.e., s. 12.

Fatih'in uyguladığı politikayı, Katoliklere karşı aynen uygulamıştır. On dan sonra tahta geçen I. Selim döneminde de **Osmanlı-Katolik** ilişkilerinde fazla bir değişiklik olmadı. Sadece 1518 yılında I. Selim, Papa'ya yazdığı bir mektupta, Osmanlının Batı'daki gücünü hatırlatmış ve bu mektup papalığı paniğe sevketmişti.

1520 yılında Kanuni Sultan Süleyman Osmanlı tahtına oturmuştu. Bu dönem, Katolikler için çok önemli imtiyazların elde edildiği bir dönemdi. Çünkü ilk Fransız elçisi, 1534 yılında İstanbul'a gelmişti. Bu, Osmanlı topraklarında Fransızların etkisini çoğaltmıştı. Kanunî döneminde **Katolikler**, Galata'da dokuz kiliseye ve İstanbul'un içinde de üç kiliseye sahipti⁴⁰.

Bu dönemde Katolikler açısından en dikkat çekici olay, Fransa'da yeni kurulan **Kapuçin**(Capucin) tarikatının üyelerinden iki kişinin 1551 yılında İstanbul'a gelmesi oldu. Bunlardan birinin adı **Spaniard Juan Zuaze of Medine**, diğ erinin ise **Neapolitan Giovanni of Troia** idi. İstanbul'daki Katolik din sınıfının uygulamalarının aksine bunlar, görevlerinin Müslümanların Hıristiyanlığa geçmesi için çalışmak olarak gördüler. Ancak Osmanlı yönetimi buna izin vermedi ve bunları tutukladı. Fakat kefaletle serbest bırakıldılar. 1587 yılına geldiğinde **Kapuçinler**, Doğuda misyoner hareketlerini yeniden başlatmaya karar vermişlerdi. Bunun için dört İtalyan Frere, gönüllü olarak İstanbul'a gelmeyi kabul etmişlerdi. İstanbul'daki Fransız elçisi, **Savary de Lanscome**, bunları himaye etmiş ve sefaretinin bitişiğinde bir evi onlara tahsis etmişti⁴¹.

XVI. yüzyılın ikinci yarısı, Katolikler lehine bir takım gelişmelere sahne oldu. Osmanlı Devleti bu dönemde **Zsitvatorok** anlaşmasını Avusturya ile yaptı. Bu antlaşma, Osmanlının **Moldavya** ve **Wallacha** üzerindeki Türk hakimiyetini güçlendirdi. Ancak, 1616 yılında İmparator **Mathias**'a, kendi kapitülasyonları verildi. Burada, "**Cizvitlerin Osmanlı hakimiyeti altında bulunan yerlerde kilise yapmalarına orada kutsal kitap okumalarına ve kendi geleneklerine göre ayin icra etmelerine izin verildi**"⁴². Fransa kralı IV. Henry de, **Cizvitler** lehine ciddi teşebbüslerde bulundu. İstanbul Fransız elçiliğinde çalışan Cizvitleri, vaizler olarak Osmanlı yönetiminin tanınması için Osmanlı yönetiminden isteklerde bulundu. Hatta IV. Henry, bizzat bu görevler

⁴⁰ Charles A. Frazee, s. 28.

⁴¹ a.g.e., s. 74.

⁴² a.g.e., s. 79.

için beş kişiyi İstanbul'a gönderdi. IV. Henry bunlara İstanbul'da yapacakları işler hakkında talimat verdi⁴³. İstanbul'a gelen Cizvitleri, Fransız elçileri, daima korumaya devam etmişlerdir. **Cizvitlerde** İstanbul'da ve Osmanlı şehirlerinde Cizvit evleri açmak için çaba gösterdiler. Onların bütün masrafları Fransızlar tarafından karşılanıyordu⁴⁴.

Daha sonra Cizvitlere, Kapuçinler de katılarak İstanbul'daki misyon çalışmaları, daha da güçlenmiş oldu. Hatta Cizvitler, Kapuçinlere çok iyi muamele etmişlerdi, **Kapuçinlerin İstanbul'da yaptıkları ilk iş, Ermenileri Katolik yapmak için bir okul açmak olmuştur.** Böylece XVII. Asrın başında Osmanlı topraklarında ve daha ziyade Doğu Akdeniz'de misyonerliğin altın çağı başlamıştı. XVII. yüzyıl Fransa'sının dini Rönesansı ile ateşlenen Cizvitler ve Kapuçinler, İstanbul'da ve başka yerlerde ihtida hareketleri için çok enerji sarfediyorlardı⁴⁵. Çünkü Roma ile birleşmiş olan Doğu Hıristiyanlarının sayısı oldukça azdı.

1695 yılında Osmanlı Devleti'nin yayınladığı bir Ferman, Lâtin misyonerliğinin önünde bir set oluşturuyor ve Roma ile birleşen Hıristiyanların mahkum edileceğine işaret ediyordu. Hatta 1700 yılında Lâtin dinî faaliyetleri ismen zikrediliyordu. Yine de Lâtin misyonerleri; Doğu Hıristiyanlarıyla teması kesinlikle kesmiyorlardı⁴⁶.

Osmanlı egemenliği altında bulunan topraklarda hem Müslümanlar, hem de Ortodokslar, Lâtin misyonerliğine karşı birlikte hareket ediyorlardı. Ancak, Lâtin misyonerlerinin yuvalandıkları yerler, genelde konsoloslukların ve sefaretlerin bünyesinde bulunan kiliselerdi. Venedik-Fransız kolonilerinin bölge papazları ve diğer Lâtin tüccarları, Doğuda belli bir imtiyaz elde etmişlerdi. Bu durumda Roma'nın bakış açısına göre, misyonerlik faaliyetlerinin doğrudan papa'ya rapor veren bir kurum halinde teşkilatlanması zarureti iyice kendini hissettiriyordu. XV. Gregoire (1621-1623) 14 Ocak 1622'de yayınladığı bir bültenle "**İnanç propagandası için kutsal cemaat**" adı altında bir teşkilâtın kurulduğunu resmen bildirmişti. Bu teşkilâta kısaca, "**propaganda**" deni-

⁴³ Letter of de Canillac to a brother in France, 30 octobre, 1610, in "Auguste Carayon, ed. Relations inedit des missions de la Compagnie de Jesus á Constantinople et dans le Levant au XVIII. Siécle, Paris, 1864, 1-57.

⁴⁴ Charles A. Frazee, s. 83.

⁴⁵ a.g.è., s. 87.

⁴⁶ M. Combaluzier, Les Missions des Balkans et du proche-orient, Les Missions Contemporains (1800-1957), Paris, 1958, s. 387.

yordu. Oluşumu ve yapısı ile bu teşkilât, Katolik kilisesinin en etkili ve yapıcı organlarından birisi olmuştu. Katolik doğu misyonu, bu teşkilâtın emrine verilmişti. Böylece bütün Osmanlı toprakları bu organizasyonun, ilgi alanına girmiş oluyordu. Propaganda teşkilâtı, doğu Akdeniz'deki bütün misyonerlik faaliyetlerini yakından takip edebileceklerine inanıyordu.

Osmanlı yönetim sistemine göre yeni kilise yapımı mümkün olmadığı için, Lâtin misyonerler ve onlara bağlı cemaatler, kilisenin olmadığı yerlerde, kiraladıkları evlerde faaliyet gösteriyorlardı. Fakat özellikle Fransisken tarikatı mensupları, Kudüs'te, Filistin'de, Şam'da, Halep'te kazandıkları taraftarlarla Roma arasında ilişki kurma çabasında daydılar. **Fransisken** ve **Dominiken** misyonerlerinin doğrudan Roma'ya getirdikleri gençler, "**propaganda**" seminerlerinde eğitiliyordu. Bu gençlerin çoğu Ortodoks'tu. Böylece, özel Lâtin misyonerlerini "**propaganda**" teşkilâtı eğitmiş oluyor ve Doğudaki kiliselerin devam etmesini sağlıyorlardı⁴⁷.

Daha ilk etapta "**propaganda**" teşkilâtı, Osmanlı coğrafyası için planlar yapmaya başlamıştı. 1629 yılında İstanbul'a, **Giovanni Francesco** isimli bir rahibi de bunun için göndermişti. Bu rahip, 1624 yılında kurulan İzmir Başpiskoposluğu'na bağlı olarak gönderilmişti. **Francesco**, Galata kilisesinin yönetimini hemen eline almıştı. Bu sırada İstanbul'da Lâtin Katoliklerin sayısı tahminen 1500 mukim Galatalı'dan ve 400 yabancı tüccardan oluşuyordu ve beş kilise faal haldeydi. Bu kiliselerden **St. Francis**, **St. Mary Draperis**, Fransiskenlerin elindeydi. **St. Peter** ve **St. Paul** kiliseleri ise, Dominikenlerindi. **St. Benedict** kilisesi Cizvitlerin ve **St. George** kilisesi ise, Kapuçinlerin elindeydi.

Yine bu dönemde İstanbul'da 8 Fransisken, 6 Dominiken, 4 Cizvit, 4 Kapuçin bulunuyordu. 1651 yılına gelindiğinde "**Propaganda**" teşkilâtı, İstanbul'da daha da yerleşmiş vaziyetteydi. Hatta, bu teşkilât, Bâb-ı Âli'den bir piskopos seçme izni bile almıştı. İstanbul piskoposu olarak, İzmir başpiskoposunun yardımcısı olan **Dominique Frere Giacinto Subiano** seçilmişti. Bu seçim, Papa X. İnnocent tarafından 6 Mart 1652 yılında onaylanmıştı. Daha sonra onun yerine Kapuçinlerin yöneticisi, **Thomas of Paris** geçmişti⁴⁸.

⁴⁷ M. Combaluzier, s. 387; Charles A. Frazee, s. 88.

⁴⁸ Charles A. Frazee, s. 98.

Görüldüğü kadarıyla XVII. yüzyılın sonlarına kadar İstanbul'da Katolik hareketin ilerlemesi için çalışan iki önemli kurum dikkat çekmektedir. **Propaganda teşkilâtı** ve **Fransa Sefareti**. Çünkü 1673 yılında imzalanan kapitulasyon antlaşmasına göre "**Lâtin din adamları**" doğrudan Fransız himayesine girmişlerdi⁴⁹.

XVII. yüzyılın sonunda Osmanlılar "**Austrian Habsburg**" liderliğinde oluşturulan kutsal ittifak ile savaş halinde idiler. XIV. Louis, kendisini Doğu'daki Katolisizmin şampiyonu olarak görüyordu. Ancak Osmanlı Devleti karşısında fazla bir güç gösteremedi. 1690 yılında Belgrad, yeniden Türklerin eline geçmişti. Fakat Osmanlı Devleti'nin zafer günleri fazla sürmedi. İki yıl sonra Osmanlı Karlofça antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. Karlofça anlaşması, Fransızların, Katoliklerin himayesini üstlenmelerini iyice zaruri hale getirmişti. Mayıs 1697'de meydana gelen büyük bir yangın, Galata'yı yok etmişti. Yersiz kalan Fransiskenler, St. Antony of Padoua'ya ithaf edilen yeni bir manastır ve kiliseye taşınmışlardı⁵⁰.

Fransız elçileri, geleneksel olarak kendilerini İstanbul'daki dini işlerle meşgul olmayı görevlerinin bir parçası olarak telâkki ediyorlardı. Fakat XV. Louis'nin elçisi **Jean-Louis d'Usson**, bu gelenekten kopmuştu. Onun seleflerine göre, Doğudaki her Fransız din adamı, Osmanlı topraklarındaki Fransız gücü için bir değerdi. Ancak d'Usson, İstanbul'da çok fazla misyoner bulunduğunu ve bunların Türkleri rahatsız ettiğini ileri sürmüştü. Hatta Paris'e gönderdiği bir raporda, misyonerleri şikayet bile etmişti.

Jean-Louis d'Usson'un haklı olduğu 1772 yılında yeterince anlaşıldı. Antakya Melkit kilisesindeki bir bölünmenin sonucu olarak İstanbul'daki Grek patrikliği, Fenerin varlıklı bankerleri ve tüccarlarının etkisi altında kalarak 14 Eylül 1722'de Bâb-ı Âlî'den bir ferman elde ettiler. Bu ferman, Katolisizme ihtidayı yasaklıyordu. Ayrıca Katolik mühtedilerin, geleneksel inançlarına dönmeleri isteniyordu. Zaten bir Osmanlı vatandaşını doğduğu milliyet ile kaydeden ve hayatını etkileyen kuralları belirlemede hayatı boyunca bunu devamlı kılan "**millet sistemi**", Katolisizme geçişe imkân vermiyordu⁵¹.

⁴⁹ a.g.e., s. 102.

⁵⁰ E. Dalleggio d'Alessio, Recherches Sur l'Histoire de la latinité de Constantinople, Nomenclature des Eglises lâtines de Galata, Echos d'Orient, XV, I, 1926, 29-30.

⁵¹ Charles A. Frazee, s. 155.

1730 yıllarında I. Mahmut, iktidara geldiğinde yeni bir Katolik rahip olan **Girolamo Bona**, İstanbul'da ikamete başlamıştı. **Bona**, seküler bir papazdı ve beraberinde rahiplerini de getirmişti. Bu durum, o ana kadar din sınıfı olarak sadece dini tarikatların üyeleri olmuş olan Osmanlı başkentinde yeni bir durumdu. 15 Nisan 1742'de Papa XIV. Benedict bu zata doğunun **Vicaire Apostolique**'i ünvanını verince, pis-koposun prestiji önemli ölçüde artmıştı. Papa, doğudaki misyonerlik faaliyetlerini daha da merkezileştirmek istiyordu ve **Bona**'ya Osmanlı topraklarında çalışan bütün dini liderlerin sorumluluğunu vermişti⁵².

Papa XIV. Benedict 1740 dan 1758 yılına kadar süren papalığı döneminde, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Lâtin ve Doğu Katolik kiliselerinin işlerine fazlaca eğilmişti. Katolik kiliselerinin, herkesin Katolik olmasını istediği, ancak herkesin Lâtin olmasını istemediği noktasi üzerinde durmuştu. Galata'daki kiliseler, papa XIV. Benedict döneminde bir refah dönemi yaşamıştır. Nitekim, İslâm Dünyası'nın bu merkezinde Katolik yaşam o kadar belirgindi ki, burayı ziyaret edenler şaşkınlıklarını gizlemiyorlardı. Bu durumu bir misyoner, kız kardeşine yazdığı şu satırlarla anlatıyordu: "**İnanır mısın, İstanbul'un merkezinde bile Katolikler, Paris'in merkezindeymiş gibi geçit törenleri yapmaktadırlar.** "Bu rapora göre, kutsal Cumartesi geçit törenleri iki saate yakın sürüyordu. En önde "Confraternity of St. Anne hayır derneği yürüyordu. Hatta Galata'da yaşayan Hıristiyanlar, kendilerinin Osmanlı Dünyası'nın eliti olduklarına yürekten inanıyorlardı⁵³.

1778 yılında papa XIV. Benedict ölmüş ve onun yerine Papa **XIII. Clement** geçmişti. Bu dönemde doğuda misyonerliğin temelini oluşturan Cizvit tarikatı mensuplarına karşı baskı artmıştı. 1778 yılından sonra doğudaki Cizvit okulları kapatılmıştı. Bu durum, Katolik misyonerlik için bir kriz dönemi doğurmuştu. Ancak Cizvitler faaliyetlerine devam ediyorlardı. Fakat resmi Fransız politik ve dini şefleri, Cizvitlerin yerine Lazaristleri yerleştirme gayreti içine girmişlerdi. Fakat Lazaristlerin, Cizvitlerin misyonlarına ve mülkiyetlerine yerleşmelerine rağmen, sayıları çok azdı. Lazaristler 1782 yılına kadar sadece, **İstanbul, İzmir, Ayn Turab, Halep** ve **Grek** adalarının bazı bölgelerine yerleşebilmişlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Katoliklerin durumu, Fransız devrimi ve Napolyon'un iktidara geldiği dönemde daha ciddi bir teste tabi tu-

⁵² a.g.e., s. 158.

⁵³ a.g.e., s. 159.

tulmuştur. Çünkü bu dönemde Katolik misyonerler, Fransız himayesini en azından bir müddet kaybetmişlerdir. Diğer yandan 1789 Fransız devriminde Osmanlı başkentindeki Fransız “milleti”de bölünmüştü. Bir kısmı, devrimi desteklemiş, bir kısmı da devrimin aleyhinde bulunmuştur. 1790 Fransız anayasası, bütün misyoner tarikatlarının imtiyazını kaldırmış ve din adamları için seçim şartını getirmiştir. Ancak Fransa, devletin menfaati için misyonerlik faaliyetlerini tamamen kaldırmak da istememiştir. Çünkü doğuda, Fransa’yı büyük oranda Fransa kökenli tarikatlar temsil ediyordu. Bunun için bu dönemde Fransa, İstanbul’a tam yetkili olarak **Atizen Descorches**’u görevlendirmişti. **Descorches**, Bâb-ı Âlî’ye, Paris’in Katolik misyonerler üzerindeki koruyucu rolünü sürdürme niyetini açıkça bildirmiştir⁵⁴.

Roma ise Fransız devrimi döneminde İstanbul ile iletişim kurmada çok büyük bir zorluk çekmişti. Çünkü, İtalya, Fransa ile savaş halinde olduğu için Fransız sefaretinden yararlanamıyordu. Napolyon’un, Mısır’ı işgali ise, Osmanlı-Fransız ilişkilerini ve Katolik misyonerleri zor duruma sokmuştu. Bu dönemde Osmanlı devleti, Avusturya ile ilişkilerini güçlendirmişti. Bu da Avusturya’ya bağlı misyonerlerin durumunu güven altına almıştı. Ancak, Osmanlı-Fransız savaşı, Mart 1802’de bir antlaşma ile bitince, Fransa ile ilişkiler yeniden düzelmeye başlamıştı.

Napolyon, Fransızların doğudaki Katoliklerin hamisi olma rolünü yeniden üstlenmesini istiyordu. Bunun için Napolyon, Bâb-ı Âlî’deki temsilcisi **Marechal Marie Anne Brune**’ye “bütün Hıristiyan kuruluşlarını, Süryanî, Ermeni Hıristiyanların tamamını ve kutsal yerlere ziyaret için gelen bütün Hıristiyan hacıları himayesi altına alma” emrini vermişti⁵⁵.

XIX. yüzyılda papalığın inisiyatifi ile Katolik canlanma, yeniden doğuda kendini göstermişti. Katolik misyonerler, Osmanlı coğrafyasına akın etmeye başlamışlardı. Ancak, doğu Hıristiyanlarının da durumu her geçen gün ağırlaşıyordu. Osmanlı Devleti de her geçen gün gücünü kaybediyordu. Sırlar 1830’da, Yunanlılar 1828’de bağımsızlıklarını elde etmişlerdi. 1829’da Rusya, Osmanlı’dan Moldavya ve Romanya’nın bağımsızlığını istemeye başlamıştı. Mısır’da Mehmet Ali Paşa,

⁵⁴ Charles A. Frazee, s. 164.

⁵⁵ Charles, A. Frazee, s. 165.

Osmanlıya baş kaldırmıştı. Osmanlı Devleti, 1833'de Rusya ile bir antlaşma imzalamıştı. 1878'de Berlin konferansı yapılmıştı⁵⁶.

Tam bu sırada Doğu Hıristiyanları, büyük bir diplomatik turnuvanın dönemecinde bulunuyordu. Onları koruma bahanesiyle **Batılı devletler**, Osmanlı Devleti üzerindeki baskılarını artırmışlardı: **Rusya**, bütün Ortodoks dini cemaatleri himaye adına hareket ediyordu. **Fransa**, Katolikleri koruma adına plan ve program yapıyordu. **Avusturya**, Katoliklerden pay alma mücadelesi veriyordu. Bütün bu hareketlerin üst merkezi **İstanbul'daki Fransız sefaretiydi**. Böylece, Fransız sefirleri ile Osmanlı sultanları arasındaki en önemli konu, Doğu Hıristiyanlarının hamisi olmaya çalışan devletlerin tatmini konusu olmuştu.⁵⁷

Bu arada İngiltere'yi de unutmamak gerekecekti. Çünkü **İngiltere**, 1819 yılından beri, Protestan misyonerlerini, yakın-doğuya sevk etme gayreti içinde bulunuyordu. Protestan misyonerleri öncelikle Ortodoks ve Katolikleri hedef olarak seçmişlerdi. İngiltere'nin en büyük ideali Kudüs'te bir **Anglikan - Evanjelik Patrikliği** kurmaktı. Böylece o, bütün faaliyetlerini bunun üzerine kurmaya çalışıyordu⁵⁸.

XIX. yüzyılın başlarında İstanbul'daki Katoliklerin durumu da üzerinde durulmaya değer bir konudur. 1807 yılında II. Mahmut döneminde Katolik patrikliğinin temsilcisi İstanbul'da **Giovanni Battista Fonto** idi. **Fonto** yönetiminde 1808 yılında yapılan Osmanlı Katoliklerinin sayımı, İstanbul'da 32.000 Katolığın varlığını ortaya koymuştur. Bu nüfusun 800'ü Avrupa kökenli Katolikti. 500'ü Halepli Lâtin Araptı. Katolik Ermeniler, toplam Katolik nüfusun büyük bir kısmını oluşturuyordu. Bunların toplamı ise 30.000 civarındaydı.

1815 yılından sonra Katolikler biraz daha istikrarlı bir durum yaşamıştır. Ancak II. Mahmut, Fransızların, Grek isyanlarına destek verdiklerini öğrenince ve **Fransız-Rus** donanmaları **Navarino Körfezi**'nde Ekim 1827'de Osmanlı donanmasını batırınca, Katoliklere karşı, tavır almak zorunda kalmıştır. Ancak 1829'da imzalanan bir antlaşma, yakın doğuda barışı yeniden tesis edinceye kadar geçerli olmuştu⁵⁹.

XVI. Gregoire 1821'de papa seçilmişti. O, doğu kiliselerinin üzerinde ciddi şekilde meşgul oluyordu. Ancak 1827'de Ermeni patrikler,

⁵⁶ M. Combaluzier, s. 388; Charles A. Frazee, s. 2.

⁵⁷ M. Combaluzier, s. 388.

⁵⁸ a.g.e., s. 388.

⁵⁹ Charles, A. Frazee, s. 224.

II. Mahmut'la uzlaşmada hayli zorlanmışlardı. Çünkü Osmanlı Devleti nezdinde Ortodoks Ermeni patriğinin resmi bir yeri vardı. İstanbul'daki **Katolik Ermeniler**, hem Osmanlı Devleti'nden hem de Ortodoks Ermenilerden baskı görüyorlardı. Bu durum, Katoliklerin hamisi olan Fransa ve Avusturya sefirlerini harekete geçirmişti.

Sonunda Bâb-ı Âli, Fransa ve Avusturya'nın isteklerine uyarak, Katolik Ermenilere de ayrı bir "**millet olma**" vasfını vermişti. Bunun sonucunda 6 Temmuz 1830'da İstanbul'da "**Ermeni Katolik Başpiskoposluğu**" kurulmuştu. Bu ünvan, Roma tarafından da takdis edilerek, kabul edilmişti. Ancak Osmanlı yönetimi, kendi otoritesiyle bir patriklik ihdas etmeyi tercih etmişti. Bu patriklik, aynı zamanda yeni Katolik milletlerle de ilgilenecekti. Bunun için bir din adamına divanda temsil yetkisi verilmişti⁶⁰. Böylece Katolik Ermenilerin yönetimi, iki başlı bir duruma gelmişti. Çünkü bir yanda çoğunlukla İtalyan, İspanyol, Fransız Lâtinlerden olan Katolikler tarafından seçilmiş ve Bâb-ı Âli tarafından yetki verilmiş sivil bir şef... Diğer yanda ise, Roma tarafından atanmış dini bir şef vardı.

Aslında, Osmanlı Devletiyle meydana gelebilecek bu ilişkiyi ne XVI. Gregoire, ne de onun halefi, hiç hesap etmemişti. Ancak Papa XIII. Leon bu durumu farketmişti. Bunun için ilk adım, İstanbul Ortodoks patrikliğinin, Roma ile birleşmiş doğu kiliseleri üzerindeki otoritesinin kaldırılması için atılmıştı. Böylece, **1848 de Melkit Katolikler, 1861'de Keldânî Katolikler, 1866 da Süryanî Katolikler ve 1898'de Kıptî Katolikler**, İstanbul Ortodoks kilisesinin otoritesinden kurtulmuşlardır. Diğer yandan, İngiltere ve Amerika'da 1850'de İstanbul Ermeni Protestanları için, Ermeni Ortodoks patrikliğinden ayrı, bağımsız bir Protestan patriklik elde etmişlerdi.⁶¹

Bâb-ı Âli tarafından resmen tanınan İstanbul-Ermeni Katolik patrikliğinin durumu XVI. Gregoire'ı en çabuk şekilde, Roma'nın varlığını, Doğuda takviye etmek konusunda harekete geçirdi. Böylece, daha önce Süryanîlerle Halep'te imzalanan Apostolik antlaşmanın devamı 1832'de Mezopotamya delegasyonu ile, 1834 de Yunanistan ve 1839'da Türkiye delegasyonu ile yapılan antlaşmalar, Mısır ve Arabistan'a kadar uzanmaya başlamıştı. İstanbul'daki Katolikler, Abdülmecit'in saltanatı sırasındaki Tanzimat fermanı ile büyük bir özgürlüğe sahip olmuşlardır. Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839 yılında yayınlanmıştı. Bu fermanın

⁶⁰ M. Combaluzier, s. 389.

⁶¹ M. Combaluzier, s. 389.

Osmanlı imajını, Batıda değiştireceği, ümit edilmişti. 18 Şubat 1856 da Hatt-ı Hümayun yayınlanmıştı. Tanzimat Fermanı gibi bu da, Hıristiyanlara eşitlik ve hürriyet götürme hedefini güdüyordu. Çünkü, Hatt-ı Hümayun bütün kiliselerin imtiyazlarına ve manevi muafiyetlerine saygı gösterilmesini telkin ediyordu.

XVI. Grégoire, Katoliklere bağımsızlık verilmesi işinden oldukça memnundu. Çünkü İtalya'da ve Fransa'da meydana getirilen tarikatlar, Doğudaki misyon görevini rahat bir şekilde yapacakları ortam, artık mevcuttu. Bu doğrultuda Paris'ten on yedi Lazarist.⁶² 1830 ile 1835 yılları arasında doğuya geleceklerdi. Bu, onlara, 1812 yılından beri kapalı olan kolejlerini yeniden İstanbul'da ve İzmir'de açmalarına imkân verecekti. Ayrıca **Santorin** ve **Antoura** da da kolejler açılmıştı. **Antoura** kolejinin açıldığı bina eski bir Cizvit malikanesiydi. Bu koleje sadece Katolikler değil; Ortodokslar ve Hıristiyan olmayanlarda devam edebiliyordu. Bu okulun, 1914'de 350 öğrencisi olduğundan bahsedilmektedir. İstanbul'da bulunan **Lazaristler**, 1840 yılından beri, İstanbul'daki kolejleri için Hıristiyan cemaatlerinden destek almaya devam etmişlerdir⁶³.

1831 yılında Roma, biri Fransız, diğeri İtalyan ve Alman olan üç kişilik bir **Cizvit** ekibini, Doğu Hıristiyanları için Doğuya gönderiyordu. Bunların görevi, doğunun bütün gruplarına yönelik merkezî bir seminer okulu açmaktı. Bunun için Beyrut'a gelmişlerdi. Bu merkezi seminer okulu, 1846'da **Ghâzir**'de bir öğrenci ile açılmıştı. Bu okulda farklı mezheplerin gençleri eğitim görecekti. Bunun için her öğrenci, kendi dini erkanını koruyordu. Her dini rit, ayrı bir dille öğretiliyordu. Ayrıca'da, tarih ve liturji hakkında bilgi veriliyordu. 1859'da Ghazir'de 80 rahip ve 120 lâik öğrenci, eğitim görüyordu. Böylece seminer, koleje dönüşmüştü. Roma'da kurulmuş olan **propaganda teşkilâtı**, Doğu bölgelerinde ağırlığı, eğitime ve insani yardıma vererek, insanların sempatisini kazanma yolunu tercih ediyor ve bu metodla Katolik misyonunu, Doğu Hıristiyanları arasında yerleştirmeye çalışıyordu. Bu durum, bölgede Apostolik bir aktivite meydana getirmişti.

⁶² Vincent de Paul tarafından 1625'de Pariste kurulan bir tarikattır. 1632'de Papa VIII. Urbanus tarafından onaylanmış ve Katolik kilisesince meşru kabul edilmiştir. Pariste, Saint-Lazare manastırında faaliyet göstermiştir. 1642'de Romada bir tarikat merkezi açılmıştır. Doğu'daki misyonerlik faaliyetlerinde aktif rol oynamıştır.

⁶³ M. Combaluzier, s. 389.

Bu faaliyetler sonucu keşfedilen “**Angevin Eugene Bore**” (1809-1878), İran’da ciddi bir misyonerlik yapmış ve İsfahana üç kişilik **Lazarist** bir ekibin gelmesini sağlamıştı. **Hayırın kızları** (Les filles de la charite) isimli teşkilât ise 1839’da İstanbul’da ve İzmir’de bir eğitim kurumu açmayı düşünürken, 1847 yılında Saint-Joseph rahiplerinin yaptığı gibi, Beyrut’ta bir okul açmışlardı⁶⁴.

Papa IX. Pie ile Romanın doğudaki endişeleri iki yeni istikamette kendini gösterdi: **Birincisi** Lâtinlerin statüsü, **ikincisi** de, Ortodokslar ile papalık arasındaki ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesiydi. **Rumlarla** olan sorunu, Rusya ve bütün doğuda gittikçe aktifleşen Protestanlar meydana getiriyordu. **Katoliklerin**, kutsal topraklar üzerindeki hakları, onların koruyucuları olan Fransa tarafından titiz şekilde savunulmuş değildi. Diğer yandan, Kudüs’e yerleşmiş olan Ortodoksların veya Anglikanizm’in onurlu kişileri karşısında, Fransisken baş rahipleri çok hafif kalyordu.

Osmanlı sultanının IX. Pie’nin taç giymesi sırasındaki nazik jesti, Roma’da çok gecikmiş bir kararın beklenen işareti olarak kabul edilmişti (23 Temmuz 1847). Bu jest, Lâtin patriğinin Kudüs’e dönüşüne izin verilmesiydi. Çünkü Lâtin patriği XIII. yüzyıldan beri Kudüs’te oturmuyordu. Bu makama IX. Pie, Joseph Valerga’yı göndermişti. **Valerga**, Lâtin patrikliğinin Kudüs’te sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Bu topraklarda olan 4.200 Lâtin için, sadece iki lâik rahip vardı. Tabii ki, kutsal toprakları bekleyen Fransiskenleri buna dahil etmiyoruz. Asrın sonunda, Kudüs Katolik patrikliğinin Lâtin din adamlarının sayısı yüze ulaşmıştı. Bunların çoğu, **Valerga** tarafından kurulan seminer okulunda eğitimlerini almışlardı.⁶⁵

Aslında 1855 yılında piskopos Julien Hillerau’nun ölümünden sonra, Osmanlı Lâtin kilisesi, yeni bir döneme girmiştir. Lâtin Katolik kilisesini bu dönemde besleyen en önemli faktör, Balkanlardan gelen göç dalgası olmuştur. Göçmenler, İstanbul’a geldiklerinde din adamlarının kendilerinden önce gelmiş olduğunu ve yüksek kaliteli okullara ilaveten çeşitli Katolik dini hizmetlerin verildiğini görmüşlerdir. **Dominikenler** ve **Fransiskenler** gibi çok eski tarikatlar, bunun için Galata kiliselerindeki din adamları sayısını artırmışlar ve hizmet alanlarını genişletmişlerdir. **Lazaristler**, üç kiliseye hakim olmuşlar ve Bebekte bir kolej açmışlardır. **Eugene Bore** gibi son derece iyi yetişmiş bilgili

⁶⁴ M. Combaluzier, s. 390.

⁶⁵ M. Combaluzier, s. 390.

bir misyoner bu **Lazarist kolejinde** müdürlük yapmış ve on yıl kalmıştır. **Bore**'un çalışmaları sayesinde Katoliklik, Osmanlı Devleti'ni daha da meşgul edecek bir duruma gelmiştir⁶⁶.

Doğuda Katolik aktivitenin patlama yapmış olması, 1846 yılında Papa olmuş olan **IX. Pie**'yi yeterince mutlu etmişti. **Pie**'nin özel elçisi piskopos **İnnocenzo Ferrieri**, Kudüs patrikliği ile ilgili olarak Bâb-ı Âlî ile yapılan müzakerelere katılmak üzere İstanbul'a gelmişti ve yanında "**Osmanlı Coğrafyasındaki Ortodoks ve Doğu Hıristiyan kiliselerinin başkanlarına yazılmış 8 Ocak 1848 tarihli "In Supremo Petri Apostoli Sede"** adında bir papalık genelgesi de getirmişti⁶⁷.

Fakat Katolikliğin büyük gücü, Filistin'de çok sayıda din evlerinin kurulmasıyla kendini göstermiştir. 1857'de **Dame de Sion**, 1873'de **Pere de Sion**, 1874'de **Saint-Joseph rahibeleri**, 1876'da **Hıristiyan kardeş okulları kurulmuştu**⁶⁸. Buna karşılık Papa **IX. Pie**'nin, Ortodoks kiliseleriyle doğrudan ilişkileri hiçbir sonuç vermemişti. İstanbul'da oturan Ortodoks Patrik **VI. Anthime**, **IX. Pie**'ye haddini aşan bir cevabı 33 piskoposun katıldığı bir sinodda aldığı şu kararlar vermişti: "**Katolik misyonerlerin, Ortodokslar arasında din değiştirme propagandalarını protesto ediyoruz**".⁶⁹ Yirmi yıl sonra 1870'de Roma'da toplanacak olan I. Vatikan konsiline, Papa **IX. Pie**, Ortodoks patriğini davet etmiş de olsa, bu davete icabet edilmemiş ve davetin şeklen yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Papalığa bağlı "**Propaganda**" teşkilâtının ve diğer misyon güçlerinin gerçekleştirdikleri "**Roma ile birleşmiş Doğulular**" adı altındaki Katolik Hıristiyanlıkta da birtakım bölünmeler başlamıştı. Bu ise, Papalık için endişeli bir durum meydana getiriyordu. Bu bölünmelerin nedeni, Osmanlı Devleti'nin doğudaki Hıristiyan cemaatlerine tanıdığı teokratik bir statü idi. Buna göre, her bir Hıristiyan, kendi patriğinin ve papalık konseyinin yanında, kendi sivil eğitim kurumlarına sahip oluyor ve orada lâik unsur hakim oluyordu.⁷⁰

Sultan Abdulaziz'in 1861'den 1876 yılına kadar süren saltanatı döneminde, İstanbul'daki Katoliklerin sayısı önemli ölçüde artmıştı. Çünkü, İtalya ve diğer güney Avrupa ülkelerinden İstanbul'a göç akışı

⁶⁶ Charles A. Frazee, s. 227.

⁶⁷ a.g.e., s. 227.

⁶⁸ M. Combaluzier, s. 391.

⁶⁹ a.g.e., s. 390.

⁷⁰ a.g.e., s. 391.

sürekli devam etmiştir. Bu dönemdeki Katoliklerin sayısının 22 bini bulunduğu kaydedilir. Bu dönemde İstanbul'da Katolik kilisesinin başında **Paolo Brunani** vardı. Onu, **Joseph Pluym**, takip etmiştir. Bu dönemde Lâtin din adamları ve rahibeleri İstanbul'a ve çevresine akın ediyorlardı. 1863 yılında Dominikenler **Makriköyde** Kapuçinler ise **St. Stefano**'da birer ev açmışlardı. **Christian Brotherslar**, Kadıköy'de bir kolej açarlarken, Fransiskanlar **Büyükdere**'de bir şapel açmışlardı. İstanbul'da faaliyet gösteren dinî tarikatlar arasında **Fransiskan** ve **Dominikenlerden** başka, Polonya kökenli **Ressurrectionniste**'ler, Avusturyalı **Kapuçinler** ve Fransız kökenli **Assompsiyonistler** dikkat çekiyordu. Bazı kadın tarikatlar da ciddi şekilde faaliyet gösteriyorlardı. Meselâ, **Assompsiyonistlerin**, **İmmaculé Conceptionların**, **Fransiskanların** kadın tarikat kolları bunların arasındaydı.⁷¹

Bu misyoner dalgası, II. Abdülhamid'in saltanat döneminde (1878-1905) de devam etmiştir. Bu dönemde Lâtin misyonerler, önemli şehirlerde ciddi merkezler açmışlardı. Yukarıda isimlerini verdiğimiz dini akımlara, **Christian Brothers**'leri, **Marist Brothers**'leri de ilave edebiliriz. Özellikle bu dönemde Katolik kadın tarikatları ciddi bir gelişme göstermişlerdir.⁷² Abdülhamid döneminde Katolikleştirme faaliyetleri, sadece okullarda değil; hastane ve sığınma yerlerine kadar yayılmıştı. Bu dönemde altmış bir eve yerleşmiş, onbir Katolik tarikatın varlığından bahsedilmiştir. Katolik kadın tarikatlarının sayısı ise onbeşe kadar ulaşmıştı. Bu dönemde otuz Katolik okulunun varlığından bahsedilmektedir. 1907 yılında İstanbul'da 45.000 Katoliliğin varlığından söz edilmektedir.⁷³

Bu dönemde doğu Hıristiyanlarındaki mezhep hareketliliği, papalığa bağlı "**propaganda teşkilâtının**" reforme olmasını da sağlamıştır. 6 Ocak 1862'de yayınlanan papalık bülteniyle kongregasyonun içinde özel ve bağımsız bir bölüm meydana getirilmişti. Bu bölümün işi, sadece doğu kiliseleriydi. Bu bölümde görev yapan her kardinalden biri, doğudaki dini gruplardan birinden sorumlu bulunuyordu. Ayrıca, ilâhiyâtçılarından ve orientalistlerden bir grup, genel sorumluya yardım edecekti. Doğu kiliselerinin genel sorumlusu ise, **Jean-Baptiste Pitra (1812-1859)** idi.⁷⁴

⁷¹ M. Combaluzier, s. 228.

⁷² Barenton, Hilaire de, la France Catholique en Orient, Paris, 1902, s. 242-264.

⁷³ Charles A. Frazee, s. 230.

⁷⁴ M. Combaluzier, s. 392.

Görüldüğü gibi papalık, doğu kiliseleri üzerinde dikkatlice duruyordu. 1863 de **papa IX. Pie, P. D. Alzon**'dan, Bulgaristan'a adamlarını göndermesini talep etmişti. **D. Alzon** "Assompsiyonist cemaatını" bu tarihlerde yeni kurmuştu. Bu misyon hareketi, kendini, Doğu ülkelerinde, bilimsel ve Apostolik aydınlığın kaynağı olarak takdim etmişti. Çünkü onların ilk planda orientalist olduklarını hiç kimse bilmiyordu. İşte bu çalışmalar sonucunda **P. Louis Petit** (1868-1927), Kadıköy'de Bizantin yüksek araştırmalar okulunu (*L'Ecole des Hautes Etudes Byzantines*) kurmuştu⁷⁵.

1875'de IX. Pie, Atina'da bir Lâtin piskoposluğu tesis etmişti. Frank'ların oradan ayrılmalarından beri, Atina'da böyle bir piskoposluk yoktu. Roma bu makama XVI. Gregoire'in kurduğu Apostolik Delegasyonla ulaşıyordu. Gregoire ise bunu, Süryani başpiskoposluğu yararına tesis etmişti. Bunun sebebi, Ege denizi adaları kökenli Katoliklerin, yeni Rum krallığının başkentine akın etmeleriydi. Ancak Yunan krallığı bunu reddetmişti. Fakat Lâtinler karşısında geniş kapsamlı bir tedbir de almamıştı. 1930 yılında, Lâtinlerin sayısı, 28.000'ine ulaşıyordu. Roma ile birleşen Rumların sayısı ise 500 idi. Bunlar, 1923'de **Papa IX. Pie** tarafından oluşturulan Bizans ayin usulüne bağlı Katoliklerin piskoposlarına bağlı idiler.

Diğer yandan papalık, misyon konusunda, Mezopotamya'yı da ihmal etmiyordu. XIII. yüzyıldan beri, **İtalyan Dominikenleri, Nestourienler** arasında ve Musul **Ya'kubileri** arasında misyonerliğe devam ediyorlardı. 1856 yılında **Papa IX. Pie**, onların yanına Fransız **Dominikenlerini** yerleştirmişti. Onların başına **P. Besson**'u genel sorumlu olarak atamıştı. **Musul misyonu**, Van'a (1882), Siirt'e (1882) ve Cizre'ye (1884) kadar uzanan bölgede önemli bir başarı elde etmişti.⁷⁶

Papa IX. Pie, Ekleziyastik gücün papalıkta merkezleşmesi taraftarıydı. Doğu kiliseleri ile ilgili olarak, onları papalıkla uyum içine sokmak, papalığın en önemli politikası olarak belirlenmişti. 1862 yılında papa IX. Pie, propaganda teşkilâtı içinde kurduğu komisyonla ve 1864 yılında sahip olduğu konsil toplama fikriyle Batı Katolik kilisesini güçlendireceğini düşünüyordu. Böylece Doğu kiliseleriyle ilişkilerin daha sağlam temellere oturacağını hesaplıyordu. Bunun için 1867 mayısında bir toplantı yapmıştı. Bu toplantıya, Doğu Katolik patrikleri katılmıştı. Toplantıda "**For the Mission and churches of the Oriental**

⁷⁵ M. Combaluzier, s. 392.

⁷⁶ a.g.e., s. 393.

Rite” adı verilen bir konsil hazırlık komisyonu kurulmuştu. Bu komisyon, 1867’den Mayıs 1870 yılına adar aralıklarla toplanmıştı.

8 Eylül 1868’de konsilin toplanma zamanının yaklaşmasıyla birlikte, **IX. Pie**, papalıkla Apostolik komünyon içinde olmayan bütün doğu ritüeli piskoposlarına bir davet mektubu göndermişti. Bu mektuba göre I. Vatikan konsilinin (1869-1870) temel konusu “**kilise birliği**” olacaktı. Böylece **Papa IX. Pie**, Katolik evrenselliği güçlendirmek ve Vatikan’ın hakimiyet alanını genişletmeyi planlıyordu.

Zaten papalık, bu plan doğrultusundaki çalışmalarını, çok erken dönemlerde başlatmıştı. Meselâ, Bağdat’ta, piskopos **mgr, Coupperie**, doğulular nezdinde çok başarılı çalışmalar yapmıştı. Yine bölge sorumlusu olan **P. Marie-Joseph de Jesus**, Carmel tarikat misyonlarının doğuya yerleşmesini sağlamıştır. O, kırk yıl boyunca, bölgede, okullar, hastaneler, dispanserler açarak, **Basra**’da genel kilise sorumluluğu görevini başarı ile yürütmüştür. İspanya Kapuçinleri, **Diyarbakır’a 1841**’de gelmişlerdi. Onlar, **1850**’de **Urfa’ya**, **Mardin’e**, **Süryanî Ortodoksların ve Ermeni Ortodoksların arasına yerleşmişlerdi**⁷⁷. **1872**’de, **İran’a**, Mezopotamya delagasyonundan ayrı bir Apostolik delagasyon yerleştirmenin zamanı gelmişti. **IX. Pie**, İran’a üç lazarist göndermişti. Böylece bunlar, otuz yıl sonra yeniden İran’a gelmiş oldular. **Mgr. Cluzel**, Keldânî havarisi olarak, onlar için Urmiye’de katedralin yanına bir matbaa kurmuştu.

Papa IX. Pie, 1878’de öldüğünde arkasında, Doğu misyonerliğini çok iyi bir durumda bırakmıştı. Birleşmiş Doğulular nezdindeki bölünme ve Keldânî kavgası kapanmıştı. Avrupa’dan çok sayıda misyoner doğuya geliyor ve mukavemet olmadan, Apostolik delegelerin emrine giriyorlardı. Filistin’de de Lâtin patrikliği kabul edilmişti. Bazı doğu kiliseleri, yavaş yavaş Roma’dan uzaklaşıyorlardı. Ashında bütün doğu Katolikliğinin pozisyonu, Rus Ortodokslarından ve Anglo-sakson veya Alman Protestanlardan gelen çift saldırının arifesinde bulunuyordu⁷⁸.

Yeni Papa olan **XIII. Leon**, faaliyetinin pilot bölgesi olarak Kudüs’ü seçmişti. Filistin bölgesine her yıl 15.000 ile 20.000 arasında Moskova’lı hacı gelip geçiyordu. Papa’nın emri ile **Assomptionnistes Fransızlar**, kutsal topraklarda bir “**Haç işi**” yaratmışlardı. “**Notre – Dame du Salut**” 1882’de bin hacıyı Kudüs’e getirmişler ve 300 yataklı Kudüs’e bir otel yapmışlardı. Papa, III. Cumhuriyet Fransa’sının, Kato-

⁷⁷ M. Combaluzier, s. 393.

⁷⁸ a.g.e., s. 394.

liklerin menfaatlerini koruyan büyük bir millet olmasını empoze etmişti. 1893'de "**İnternational Euharistique**" kongresinde **REİMS** başpiskoposu kardinal **Langénieux**, delege olmuştu.⁷⁹ Onun emri üzerine 1881'de Suriye'deki **Lyon Cizvitleri**, Cezayir'den kovulan birkaç tecrübeli elemana, Anadolu'da bir misyon açmak için sahip çıkmışlardı. **Propaganda teşkilâtı**, kolejler şeklinde büyümeye yönelen bir takım okulları çoğaltmak istiyordu. Şam'daki **yüksek misyon merkezi, Adana, Amasya, Merzifon'da** 1881'de, **Sivas'ta** 1882'de, **Kayseri'de** ve **Tokat'ta** 1883'de birtakım okullar açmıştı. Bu arada, **Assomptionist'ler** ve **Lyon Saint-Joseph rahibeleri** de kız okulları açıyorlardı.

Assomptionist'ler, Anadolu'ya nüfuz ederek **İzmit'te, Eskişehir'de, Konya'da** ve **Bursa'da** 1886 yılında birtakım okullar açmışlardı. Bunun yanında, Fransa'dan gönderilen dini gruplar, bu bölgelerdeki vakıfları, büyük ve küçük seminerleri desteklemiştir. 1881'de Beyrut'ta papalık, **Saint-Joseph Üniversitesi'ni** açmıştır. Bu üniversite felsefe ve ilâhiyatta akademik yükselme imkânı veriyordu ve verdiği diploma, **Lübnan** ve **Fransa** tarafından kabul ediliyordu.⁸⁰

Doğu lâik rahip sınıfı, sınıf seminerlerinde ilk planda Roma'ya bağlıydı. 1879 da **Cizvitler, Kahire'ye** gelmişlerdir. 1881'de **İstanbul'da Kapuçinler**, bütün dini gruplar için bir seminer açmışlardı. **1882'de Süryanî-Keldânîler** için açılan **Musul Dominikenleri semineri**, papalık semineri haline gelmiştir. **Yine Beyaz Pederler (Les Peres Blancs), Kudüs'te, Melkitler için Saint-Anne semineri** açmışlardır. 1885'de **Lazarist'ler**, Zeytinlikte bir koleji Bulgar semineri haline dönüştürmüşlerdir. Böylece, **Papa XIII. Léon'un "Doğunun, Doğulularla Hıristiyanlaşacağı"** politikasının temelleri atılmış oluyordu. Yine bu hedef için Papa, **1883 de Roma'da Ermeniler ve 1891'de Marounî'ler** için birer seminer okulu açmıştır. Rumlar için ise, **Saint-Athanase** kolejini hizmete sokmuş, Süryanîler için ise **Urbain koleji** devreye sokulmuştu⁸¹.

Gittikçe sağlamlaştırılan Doğu Hıristiyanları politikası, Roma'nın hiçbir zaman ihmal edemediği bir politikaydı. 1894'de "**Orientalium Dignitas**" Apostolik mektubu, "**Doğu Kiliseleri**" disiplinini muhafaza ve himaye için, gerçek ilerlemenin temelini oluşturuyordu. Bunun akabinde **19 Mart 1895'de** Kardinallerden bir komisyon atanması konusu

⁷⁹ M. Combaluzier, s. 394.

⁸⁰ a.g.e., s. 394.

⁸¹ a.g.e., s. 395.

yürürlüğe girmişti. Arkasından “**Motu Proprio**” ilan edildi. Buna göre, Apostolik delegeler, patriklerle yılda en az iki toplantı yapacaklardı. Onların görevi, Lâtin misyonerleriyle, doğu rahipleri arasındaki uyumu gözetlemektir⁸².

XIII. Léon, **Assoptionnistes**'lere, İstanbul'da Lâtin'lere ve Rum-lara açık iki **paroisse** merkezi kurmaları görevini tevdi ettiği zaman, çok daha büyük bir adım atmış oluyordu. Bu merkez, kilise, seminer ve okulları kapsıyordu. Burada öğrenciler, **Yunanca** ve kendi tarihlerini öğreniyorlardı. **Assomptionnistes**'ler tarafından verilmiş olan üç seminer öğrencilerine ve rahip olmayan Grek entegral öğrencilerine, ayin usulunu uygulamaya 20 Mart 1886 yılında yayınlanan papalık genelgesi, izin veriyordu. Buna bağlı olarak 1897 yılında Apostolik bir delege **İstanbul**'da Assomptionnistes Grek kilisesini açmıştı. Bunların arasında üç tanesi Bizans ayin usulünü benimsemişti. Böylece Papa **XIII. Léon**, Roma ile birleşen Hıristiyanların zirveye ulaştığı bir dönemin papası olma şerefine nail olmuştu. Çünkü 1883'de, Roma ile birleşmiş 4000 Bulgar'a, İstanbul'da ikamet eden bir başpiskopos ve Selânik'te, Edirne'de iki papalık vekili atamıştı.

Anadolu'da birleşmiş kiliselerin yenileşmesinden sonra 1890'da bir sinod toplanmış ve Osmanlı topraklarındaki bu kiliselerin devamı için **XIII. Léon**, çok çaba sarfetmiştir. Mezopotamya'da **1913** yılında 101.610 Katolığın varlığı, bölgedeki Katolik misyonerliğin ne kadar faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü aynı bölgede 1867'de, 70.268 Katolığın varlığından bahsedilmektedir. Bu bölgedeki **Dominiken** misyonerlerinin reisi olan **Henri Altmayer**'in (1844-1930) çabalarını papalık daima takdir etmiştir⁸³.

Görüldüğü gibi, Osmanlı coğrafyasında Katolik misyonerliğin başlama tarihi, XIV. yüzyıla kadar çıkmaktadır. XII. ve XIII. yüzyıllarda ise Fransiskan ve Dominiken tarikatlarının faaliyetleriyle Katolik misyon faaliyetleri, Mezopotamya, Suriye, Mısır, İran ve Anadolu topraklarında yoğunlaşmıştır. **Katolik kilisesi**, birinci hedef olarak Doğu Hıristiyanlarını, kendi bünyesine almayı düşünerek misyon faaliyetlerini, bunların üzerinde yoğunlaştırmıştır. İkinci hedef olarak da Müslümanları, Hıristiyan yapmayı seçmiştir. Bu doğrultuda başta Ermeniler olmak üzere, **Süryanîleri**, **Melkit Hıristiyanlarını** ve **Nestourileri** ikiye bölerek **Katolik Ermeni**, **Katolik Süryanî**, **Katolik Melkit**, **Kato-**

⁸² M. Combaluzier, s. 395.

⁸³ a.g.e., s. 396.

lik Keldânî ve Katolik Marounî kiliselerini tesis ederek Roma'ya bağlamıştır.

Doğu ve Osmanlı Coğrafyasında Katolik faaliyetleri yürüten **Fransiskan** ve **Dominiken** tarikatlarına daha sonraki dönemlerde **Kapuçinler**, **Lazaristler**, **Assompsionistler** de katılarak devam etmiştir. Katolik Hıristiyanlığı yayan bu gruplar, okullarda veya açtıkları kiliselerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Özellikle Katolik misyonerlerin açtıkları okullarda, yaptıkları misyonerlik sonucunda birçok Hıristiyan çocuğu Katolikliği benimsemiştir. İstanbul'da bu doğrultuda açılan **Katolik okulları**, özellikle **Fransa** ve **İtalya** ciddi şekilde maddi ve manevi yönden desteklemiştir. Fransızların açtıkları okul sayısı 1583 yılından başlayarak 1910 yılına kadar devam etmiş ve sayısı **otuz beşe** yaklaşmıştır⁸⁴. Bu okullarda öğretim ve eğitim **Fransızca** olarak yapılmıştır. İtalyanların açtıkları okul sayısı **onbeş'e** varmaktadır. Bu okullarda da öğretim dili **İtalyanca'dır**. Avusturya'nın açtığı Katolik okulları da vardı⁸⁵. Bu okullarda da öğretim dili **Almancaydı**.

Osmanlı topraklarında ve özellikle İstanbul'da XIX. yüzyılın sonlarına doğru kurumsallaşan Katolik teşkilâfları, çok büyük gelişmelere sahip olmuşlardır. Bu dönemde Katolik rahiplerinin **üçyüz altı**; rahibelerinin ise, **üçyüz elli dört** kurumları olduğundan bahsedilmektedir⁸⁶. Bu Katolik kurumların içinde bazı okullar, kiliseler ve hastaneler bugün de faaliyetlerine devam etmektedirler. Bugün İstanbul'da papalığın bir **Vicaire Apostolique** temsilcisi bulunmakta ve Türkiye'de doğrudan Roma'ya bağlı Katolik kurumlarla meşgul olmaktadır. İstanbul'da bulunan Katolik kurumların başında **Türkiye Katolik Ermeni başpiskoposluğu** bulunmaktadır. Beyrut Katolik Ermeni patrikliğine bağlı olan bu başpiskoposluğa bağlı **katedral** ve **paroisse** türünde **on iki mabed** bulunmaktadır. Ayrıca, **üç ilk öğretim okulu** ve **bir liseleri** vardır. Diğer yandan **Surp Agop hastahanesi** ile müstakil bir de mezarlıkları bulunmaktadır.

İstanbul'da bulunan diğer bir Katolik kilisesi ise "**Türkiye Keldânîleri Diyarbakır Başpiskoposluğudur**." Bu başpiskoposluk, Bağdat'ta bulunan Keldânî Bâbil patrikliğine bağlıdır. İstanbul'da iki Keldânî kilisesi bulunmaktadır. Türkiye'deki Katolik Hıristiyanların üçüncüsünü, **Süryanî Katolikler teşkil etmektedir**. Türkiye Süryanî

⁸⁴ Yard. Doç. Dr. İlknur Polat Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar, Ankara, 1990, s. 112-113.

⁸⁵ a.g.e., s. 162.

⁸⁶ a.g.e., s. 127.

Katolikleri de Beyrut'taki **Süryanî Katolik patrikliğine bağlı** olarak faaliyet göstermektedirler.

Doğrudan doğruya Roma'ya bağlı olan **İstanbul Vicaire Apostolique** Katolik piskoposluğu, Vatikan'ın Türkiye dini temsilcisi sıfatını üstlenmiş vaziyettedir. İstanbul'da **Vicaire Apostolik** (Papalık temsilciliğine) merkezine bağlı **on iki paroisse**, (bölge kilisesi) altı küçük kilise ve yine dokuz paroisse ve kilise bulunmaktadır. Yine **Vicaire Apostolique**'e bağlı olarak İstanbul'da faaliyet gösteren **sekiz lise, dört hastane, iki yaşlılar ve kimsesizler yurdu** ve bir de **çocuk yuvası bulunmaktadır**. Ayrıca altı da cenaze teşkilâtı merkezi bulunmaktadır.

Yine Roma'ya bağlı İzmir Katolik başpiskoposluğu da İzmir'de, Efes'te ve Konya'da on beş kiliseye sahiptir. Bu kiliselerin bakım ve hizmetlerini Roma ile gerekli temasları yaparak İzmir Katolik kilisesi başpiskoposluğu yürütmektedir. Yine Türkiye'de Roma'ya bağlı olarak faaliyet gösteren ve merkezi Mersin'de bulunan Katolik "**Anadolu Vicaire Apostolique**" piskoposluğunda vardır. Bu piskoposluğa bağlı Mersin'de **bir**, Adana'da **iki**, Antalya'da **bir**, Tarsus'ta **bir**, İskenderun'da **üç**, Samsun'da **bir**, Trabzon'da **bir**, Nevşehir'de **bir**, Mardin'de **bir** kilise vardır.

Türkiye'deki Katolik kiliselerinden bazıları "**Bizans âyin usulünü**" icra etmektedirler. Bunlar için İstanbul'da "**Ordinaire Vicaire Apostolique Lâtin**" isimli bir merkez bulunmaktadır.

Sonuç olarak Osmanlı devletinin İstanbul'u fethinden önce ve sonra gerek İstanbul'da ve gerekse Osmanlı coğrafyasında Katolik propagandanın hiçbir zaman sonu gelmemiştir. Uzun yıllar papalığın ve ona bağlı Fransız, İtalyan ve Avusturya üçgenli dini tarikatların ve kilise teşkilâtlarının çalışmaları sonucunda, **Katolik kilisesi**, önce doğu kilisesi mensuplarını Katolik yapmışlar, sonrada bölge insanı üzerindeki faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bugünde papalık "**propaganda fidei**" teşkilâtı, bütün gücüyle çalışmakta ve Vatikandan gerekli desteği almaktadır.

II. Vatikan konsilinde (1962-1965) aldığı kararla "**Dinlerarası Diyalog Sekretaryasını**" kuran Vatikan, diyalog faaliyetleri için önce Kuzey Afrika'da, sonra İspanya'da ve nihayet dünyanın birçok yerinde toplantılar yapmış ve dinler arası gerilim yerine **diyalog** ve **barışı** yerleştirme teşebbüslerinde bulunmuştur. Vatikan bu alanda yüzlerce yayın yapmış ve bu faaliyetlere öncülük etmek için çok çaba sarfetmiş ve etmeye de devam etmektedir. Fakat Vatikan, misyonerlik faaliyetlerini hiçbir zaman askıya almamıştır. Papa'nın, "**ahlak dışı din değiştirme**"

yollarına teşebbüs edilmesini kınamasına rağmen⁸⁷, **Katolik misyonerler**, Balkanlarda, Orta Asya'da ve Anadolu'da son derece teşkilâtli şekilde çalışmalarına devam etmektedirler. Bugün papalığın, **Saray Bosna'da** ve **Bakü'de** birer elçiliği bulunmaktadır. Türkiye'deki papalık elçisinin çalışma alanı, **Türkmenistan'a** kadar uzanmaktadır. Son yıllarda Vatikan, XIII. yüzyılın klasik misyon tarikatları olan **Fransiskanleri** ve **Dominikenleri** yeniden rehabilite etmeye yönelmiş ve özellikle **Dominikenleri**, Türk coğrafyası üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir. Batıdaki Türkoloji bölümlerinde okuyarak Türkçe öğrenen **Dominiken tarikatı gençleri**, Türkiye ve Türkî Devletlere gönderilerek, misyon faaliyetlerinin içine sokulmaktadırlar.

Bugün, İstanbul'da, Efes'te, Ankara'daki kiliselerin bir kısmının sorumluluğu **Dominikenlere** tevdi edilmiş vaziyettedir. Yine **Vatikan**, gerek **İtalyan** kökenli ve gerekse **Fransa** ve **İspanya** kökenli birçok yeni tarikatı desteklemekte ve onların mensuplarını ülkemizdeki sapsiz kiliselerin onarımı, bakımı ve misyonerlik için göndermektedir. Meselâ, "**Assompsiyonist**" tarikat mensupları, İzmir Katolik başpiskoposluğu emrinde faaliyet gösterirken, "**Dirilmiş İsa'nın kardeşleri**"⁸⁸ tarikatı, yine Vatikan'ın bilgisi ve yönlendirmesiyle **Konya'da** ve **Nevşehir'de** faaliyet göstermektedir. Böylece **Vatikan**, tarihsel gelişim içinde Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren misyon teşkilâtlarını yeniden canlandırmaya ve onların tarihteki örneklerini esas alarak, Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine devam etmektedir. Bunun için Anadolu'daki yıkılmış, terkedilmiş, kiliselerin onarımı, bakımı ve hizmete sokulması için ciddi girişimler yapmaktadır.

Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme sevdasıyla çıkarıldığı uyum yasaları, misyoner gruplarının işini oldukça kolaylaştırmıştır. Artık misyonerler, Türkiye'de kurdukları vakıflarla istediği mülkiyeti satın alma, para toplama ve faaliyette bulunma hakkını elde etmişlerdir. Bu ise, misyon gruplarına çok önemli bir çalışma alanı sunmaktadır. Bunun için, bugün Türkiye ve Türkî cumhuriyetler, tarihinin en yoğun Hıristiyan propagandasıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu işe başta yöneticileri, sonra da hepimizi düşündürecek bir konu olarak görünmektedir.

⁸⁷ Le Concile Vatican, II, s. 106-107.

⁸⁸ Bu tarikatın lideri İtalyan asıllı Vigilio Covi'dir. Tarikatın esas adı "Fraternità Gesù Risorto" dur. Henüz dokuz kişilik bir cemaattir. Dokuz kişiden dördü, Türkiye'de faaliyette bulunmaktadır.